

BREXIT

EGEDY GERGELY

SKÓCIA ÉS A BREXIT

„Az álom, amely sosem múlhat el” – e sokatmondó, akár a skót függetlenségi mozgalom mottójának is adható címmel jelentette meg naplóját és visszaemlékezéseit 2015-ben Alex Salmond, aki a Skót Nemzeti Párt (SNP) éléről a 2014. szeptemberi függetlenségi népszavazás kudarca után mondott le.¹ Úgy tűnik, a Skócia függetlenné tételéért vívott küzdelem Salmond és hívei számára valóban nem ért véget a referendummal, és a Brexitről 2016 júniusában tartott népszavazás nem várt lökést adott a mozgalmuknak, amely már-már defenzívába kezdett szorulni. Emlékezetes, hogy az országos trenddel ellentétben, amely 51,9%-os kilépés-párti többséget eredményezett, Skóciában 62% az EU-ban való maradásra szavazott, és csak 38% támogatta a kilépést. Ez természetesen hatásos érvet adott azok kezébe, akik az Európai Unióhoz való ragaszkodást összekötötték Skócia függetlenségének a kivívásával. Beigazolódtott tehát a 2016-os népszavazás kampányában hangoztatott figyelmeztetés, miszerint az Egyesült Királyság esetleges kiválása az Európai Unióból kockáztatni fogja a királyság egységét, mégpedig elsősorban épp azzal, hogy bátorítást adhat a skót szeparatizmusnak.² Lyndsie Bourgon a *The Atlantic* hasábjain egyenesen úgy fogalmazott, hogy „a Brexit a halottaiból hozta vissza a skót függetlenség eszméjét”.³ Ez az eszme ugyan sosem halt meg, de tény, hogy a 2016-os referendum eredménye ismét a skóciai politika központi kérdésévé tette a függetlenség ügyét.

¹ SALMOND, Alex: *The Dream Shall Never Die*, William Collins, London, 2015.

² Brexit Could Sway Scottish Voters Towards Independence from UK, *Reuters*, World News, September 2, 2018, <<https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-scotland/brexit-could-sway-scottish-voters-toward-independence-from-uk-poll-idUSKCN1LI0UK>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

³ BOURGON, Lyndsie: Brexit Has Brought the Idea of Scottish Independence Back from the Dead, *The Atlantic*, April 20, 2017, <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/04/scotland-sturgeon-may-brexit-britain-independence/523623/>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

Visszapillantás az előzményekre

Természetesen tévedés lenne azt gondolni, hogy a skót nemzeti mozgalom csak az utóbbi egy-két évtized teremtménye; egyáltalán nem új keletű jelenségről van szó, noha a célok és az eszközök sokat változtak. Emlékezetes, hogy Angliát és Skóciát véglegesen a két ország parlamentjének összevonásával 1707-ben egyesítették, e fordulat azonban egyáltalán nem vonta maga után a skót identitás megszűnését. Skócia az 1707-es unió után is megőrizhette a belső autonómia számos fontos elemét, így a saját egyházszervezetét, saját jogrendszerét és a saját oktatási intézményeit is. És ne hallgassuk el azt a ténytet sem, hogy Skócia nemcsak remekül beilleszkedett a Brit Birodalomba, hanem annak egyértelműen a haszonélvezője is lett. (E megállapítást Michael Fry *Skót birodalom* című könyve is igazolja.⁴) A *brit* identitás sikerének a titka abban állt, hogy úgy tudott megerősödni, hogy eközben a premodern eredetű identitásokat sem szüntette meg, hanem épített rájuk.⁵ Skócia az 1707-es unió után sem szűnt meg tehát nemzet lenni, s ezt valójában még angol részről sem vonták soha kétségbe. Ez magyarázza, hogy ebben az országgrészben a 19. század folyamán nem született olyan számottevő politikai szervezet, amely az írországihoz hasonló erejű autonómiabővítő, netán szeparatista törekvéseket fogalmazott volna meg.

A modern skót nemzeti mozgalom megszületése a két világháború közötti időszakra tehető, s ez nem véletlen, mert ekkorra a skóciai gazdaság problémái, főként a hagyományos nehézipari ágazatok hanyatlása és a kiugróan nagyarányú munkanélküliség már szolgáltatott okot az elégedetlenségre. A Skót Nemzeti Párt 1934-ben, a nagy világgazdasági válság után jött létre, akkor még igen szerény követelésekkel. Alapítója, John MacCormick csak egy önálló skót parlamentet követelt, mindennemű elszakadási szándék nélkül. Ebben az időszakban – és még sokáig – a Munkáspárt sokkal népszerűbb volt Skóciában.⁶

A nemzeti mozgalomnak a következő nagy lökést az 1960-as évek adták. 1967-ben sikerült az SNP-nek első ízben westminsteri mandátumot szereznie, 1974 októberében pedig, az olajválság által kiváltott belpolitikai feszültségekkel összefüggésben már 11 képviselőt tudott Londonba küldeni. Az igazán nagy impulzus azonban az 1969-ben Skócia partjainál felfedezett tengeri olajkincs kitermelésének megkezdése volt. A kiváló minőségű – a közel-keletinél jobb

⁴ FRY, Michael: *The Scottish Empire*, Birlinn, Edinburgh [eredetileg: Tuckwell Press, 1990], 2001.

⁵ E folyamat részletes elemzéséhez L.: COLLEY, Linda: *Britons. Forging the Nation, 1707–1837*, Pimlico, London, 1994. L. még: EGEDY Gergely: A brit identitás felbomlása?, *Századvég*, 2003/4., 91–121. p.

⁶ A párt történetéhez L.: LYNCH, Peter: *SNP: The History of the Scottish National Party*, Welsh Academic Press, Cardiff, 2002.

– olaj ugyanakkor súlyos feszültség forrásává is vált, mivel a skótok nehezményezték, hogy a kitermelés és a kereskedelem irányítása nem az ő kezükben van, s így a nyereségből sem kapnak annyit, amennyit méltányosnak tartottak. Margaret Thatcher hosszú kormányzása (1979–1990) két további vonatkozásban is hozzájárult a skótok elidegenítéséhez: a miniszterelnök egyrészt merően elzárkózott a skót különállási tradíciók figyelembe vételétől, másrészt pedig a neoliberais gazdasági elvek erőltetése beleütközött a kevésbé individualista, a közösségi hagyományait jobban őrző skótok ellenállásába. Bourgon idézi a neves skót történészt, Tom Devine-t, aki Thatchert egyenesen a „skót nacionalizmus anyjának” nevezte.⁷ Ezt az irányvonalat képviselte John Major is, és 1997-ben a toryk már egyetlen mandátumot sem szereztek Skóciában.

Mindezzel összefüggésben a 20. század utolsó két évtizedében számottevően erősödni kezdett a skót nemzeti öntudat, amely – sajátos módon – nem épített sem nyelvi, sem vallási különbözőségekre, így kifejezetten politikai tartalmú volt. 1980-ban megalakult a Kampány a Skót Nemzetgyűlésért (Campaign for a Scottish Assembly) nevű nyomásgyakorló szervezet, amely folyamatosan napirenden tartotta azt a követelést, hogy Skócia sorsáról ne a westminsteri parlamentben döntsének. Az ezredfordulóra látványosan csökkent azok aránya, akik a közvélemény-kutatók kérdésére magukat *britként* határozták meg, s ezzel párhuzamosan nőtt viszont azoké, akik már kizárólag skót identitásúnak tekintették magukat.⁸

E ponton tegyük ehhez hozzá, hogy a skót nemzeti mozgalom erősödésének lassú, de feltartóztathatatlan folyamata egy szélesebb összefüggésbe is beleilleszkedik, nevezetesen az etnoregionalizmus reneszánszába, amely a 20. század utolsó negyedében egész Nyugat-Európában kibontakozott.⁹ E folyamat elsősorban az *állam nélküli nemzetek* önkormányzásra vonatkozó igényeit tükrözi.¹⁰ Vizi Balázs felhívja a figyelmet arra, hogy míg Kelet-Közép-Európában a kisebbségi nemzeti mozgalmak számára a regionális érdekek a nemzeti céloknak alárendelten jelennek meg, addig Nyugat-Európában a regionális szempontok általában „egyenrangú szerepet játszanak” a kisebbségi

⁷ BOURGON: *i.m.*, 3. p.

⁸ Míg az utóbbiak aránya 1979-ben még csak 56% volt, 1997-re 85%-ra ment fel. L.: PETERSON, Lindsay: *New Scotland, New Politics*, Polygon, Edinburgh, 2001, 105. p.

⁹ Joggal emeli ki tehát Vizi Balázs, hogy az etnikai alapú politizálás Európa nyugati felében is folyamatosan növekvő jelentőségre tett szert. Vö. VIZI Balázs: *Regionális politikai mozgalmak és az európai integráció*, In: KÁNTOR Zoltán (szerk.): *Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Közép-Európában*, Gondolat, Budapest, 2007, 324–333. p.

¹⁰ A tekintélyes spanyol kutató, Montserrat Guibernau a következőképp határozta meg az állam nélküli nemzetek fogalmát az e címmel írott könyvének bevezetőjében: „olyan közös múlttal rendelkező kulturális közösségek, amelyek egy világosan elhatárolt területhez kötődnek, és dönteni kívánnak a politikai jövőjükéről, amelyből hiányzik a saját állam”, GUIBERNAU, Montserrat: *Introduction = Uő.: Nations without States. Political Communities in a Global Age*, Polity Press, Cambridge, 1999, 1. p.

érdekek képviselésével.¹¹ Az etnoregionalista pártok – Ferdinand Müller-Rommel meghatározása szerint – „a nemzetállam működési rendjének vagy néha akár a demokratikus rendjének a megváltoztatásával követelik kulturális identitásuk elismerését”.¹² Törekvéseik intenzitása szerint Régis Dandoy, a ghenti egyetem politológusa protekcionista, decentralizálóként és secesszionistaként, azaz kiválni akaróként különbözteti meg őket.¹³ Mint látni fogjuk, e tipizálás a témánk szempontjából is használható lesz.

Skócia szempontjából is fontos fejlemény volt, hogy 1973-tól az Egyesült Királyság tagja lett az Európai Közösségnek. Mit jelentett ez az SNP számára? A nemzeti mozgalmak és az európai integráció kapcsolatának egyik klasszikus megközelítése szerint e kettő egymással élesen szembenáll, mert a nacionalizmus olyan jelenség, amely nem fér össze az integrációval. A jeles kutató, Peter Lynch azonban joggal mutatott rá arra, hogy ez valójában nem feltétlenül van így: a kisebbségek igen gyakran külső támogatót látnak az integrációs szervezetben, amely segít(het) nekik a hagyományos nemzetállammal szemben. Az integráció mélységének a növekedése ily módon összhangban állhat a regionális autonómiák erősödésével.¹⁴ Ami a skótokat illeti, azt mondhatjuk, hogy az ő nemzeti mozgalmuk az európai integrációban szinte kezdettől fogva egy potenciális külső támogatót látott, és a saját törekvéseit nem tartotta az integráció folyamatával ellentétben állónak. Az SNP álláspontját a legtömörbben a „Függetlenség Európában” (*Independence in Europe*) jelszó fejezte ki; a párt úgy vélte, az EU által biztosított kedvező környezet nagyban csökkenti Skóciának az Egyesült Királyságra való rászorultságát. Az unión belüli függetlenség lehetősége tehát nagyfokú biztonságérzetet adott a skót nacionalizmusnak. E sajátosságok figyelembe vétele nélkül nehéz is lenne megérteni, miért élvez Skóciában szilárd többségi támogatást az Európa-pártiság, miért erősebb jóval a skótok európai identitása az angolokénál.¹⁵

¹¹ VIZI: *i.m.*, 326–327. p.

¹² MÜLLER-ROMMEL, Ferdinand: Ethnoregionalist Parties in Western Europe. Theoretical Considerations and Framework of Analysis, In: DE WINTER, Liewen – TÜRSAN, Huri (eds.): *Regionalist Parties in Western Europe*, Routledge, Taylor and Francis e-Library, London, 2003, 17–27. p., 19. p. („ethnoregionalist parties are defined as referring to the efforts of geographically concentrated peripheral minorities which challenge the working order and sometimes even the democratic order of a nation-state by demanding recognition of their cultural identity”).

¹³ DANDROY, Régis: Ethno-Regionalist Parties in Europe: a Typology, *Perspectives on Federalism*, Vol. 2, Issue 2, 2010, <<http://regisdandoy.com/uploads/articles/Dandoy%20-%20Ethnoregionalist%20parties%20in%20Europe.pdf>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

¹⁴ LYNCH, Peter: *Minority Nationalism and European Integration*, University of Wales Press, Cardiff, 1996, 4–7. p.

¹⁵ Az SNP ezért csatlakozott már 1989-ben az Európai Parlamentnek a regionális pártokat tömörítő, 1999 óta a zöldekkel együttműködő Európai Szabad Szövetségéhez (Greens – European Free Alliance).

A devolúciótól a népszavazásig

Skócia sorsában fordulópontot hozott az 1997-es választás, amelyet a Tony Blair vezetett Új Munkáspárt nyert meg. Blair az ország politikai berendezkedésével együtt a brit identitást is át akarta alakítani, *modernizálni*, s ennek jegyében felkarolta a skót nemzeti mozgalom legfőbb követelését, az önkormányzat biztosítását.¹⁶ Ez vezetett el a hatalomátruházás, az ún. devolúció végrehajtásához, amelynek az eredményeként Skócia (és Wales) már 1998-ban saját parlamentet kapott. Skóciában az erről 1997-ben rendezett népszavazáson a szavazók 74%-a támogatta a munkáspárti indítványt. A *Scotland Act of 1998* egykamarás, 129 fős parlamentet hozott létre, amelyben 73 képviselőt egyénileg, 56-ot pedig listáról választanak meg. A devolúciós törvény pontosan meghatározza, mely területeken illetékes az Edinburgh-ban felállított parlament, s melyek maradtak Londonnak.¹⁷ E törvény azt is leszögezi, hogy az Egyesült Királyság parlamentje továbbra is alkothat törvényeket Skócia számára – ezért hangsúlyozza Vernon Bogdanor alkotmányszakértő, hogy nincs szó föderalizmusról, hiszen az kizárólag előre meghatározott tárgykörökben tenné lehetővé a westminsteri parlamentnek, hogy Skóciát érintő törvényeket fogadjon el.¹⁸ (Népszavazást például Skócia csak a londoni parlament jóváhagyásával írhat ki – e körülmény később kulcsjelentőségre tett szert.)

Időben kicsit előre ugorva jelzem, hogy ennek alapján a Brexit-tárgyalások során éles alkotmányjogi vitakérdéssé vált az ún. „Sewel-konvenció” értelmezése. A Lord Sewel által még 1998-ban megfogalmazott elv azt mondta ki, hogy bár a westminsteri parlament elsőbbsége megkérdőjelezhetetlen, az szokványos módon (*normally*) mégsem hoz(hat) döntést olyan ügyben, amely a hatalomátruházás nyomán a skót (illetve a walesi és északír) törvényhozás kompetenciájának a körébe tartozik, hacsak az utóbbi ehhez kifejezetten nem járul hozzá.¹⁹ 2016-ban a londoni parlament – módosítva az

¹⁶ A Munkáspárt abból a feltételezésből indult ki, hogy a devolúció segíteni fog a brit tudat megtartásában. L.: WARD, Paul: *Britishness Since 1870*, Routledge, London, 2004, 156–157. p.

¹⁷ A devolúcióhoz részletesebben L.: KAISER Tamás: *Gördülő devolúció az Egyesült Királyságban*, Gondolat, Budapest, 2012.

¹⁸ BOGDANOR, Vernon: *Devolution in the United Kingdom*, Oxford University Press, 2001, 202 p. A releváns államszerkezeti kérdések elméleti áttekintéséhez L.: HALÁSZ Iván: *Az állam szerkezeti felépítése, illetve az állam- és kormányforma*, In: TÉGLÁSI András (szerk.): *Az állam szervezete*, Dialóg Campus, Budapest, 2018, 29–33. p.

¹⁹ MSPs Call for Solution to Devolution Row 'Impasse', 31 October, 2018, BBC, <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-46030922?intlink_from_url=https://www.bbc.com/news/topics/c302m85q107t/scotland-brexit&link_location=live-reporting-story> (letöltve: 2018. 10. 18.), „But it is recognised that the Parliament of the United Kingdom will not normally legislate with regard to devolved

1998-as devolúciós törvényt – ezt *expressis verbis* is beemelte a törvénybe.²⁰ Edinburgh erre hivatkozva határozottan nehezményezte, hogy az 1972-es, az Európai Közösséghez történő csatlakozást kimondó és számos kormányzati ágazatot érintő törvényt annak ellenére vonta vissza London 2018-ban, hogy ebbe a skót parlament nem egyezett bele. A May-kormány Skócia-ügyi minisztere, David Mundell 2018 júniusában azzal érvelt az alsóházban, hogy erre azért kerülhetett sor, mert a Brexit ügyei nem szokványos mederben haladnak.²¹

Az új skót parlament első választását 1999-ben tartották; ezt még a Skóciában hagyományosan többségi támogatottságot élvező Munkáspárt nyerte meg, amelynek a skótok hálásak is lehettek. A Skót Nemzeti Párt ekkor még csak második lett, ám az új politikai keretben semmi sem állíthatta meg népszerűségének növekedését, és 2007-ben már kormányt alakíthatott, az „első miniszteri” (azaz a miniszterelnöki) tisztséget a függetlenségi népszavazás kiírásával kampányoló Alex Salmondnak juttatva. 2011-ben az SNP már valószínűsítő földcsuszamlásszerű győzelmet aratott, s ez – összhangban a párt vezetőinek korábban tett nyilatkozataival – morális kötelezettséget is teremtett a függetlenségi népszavazás kiírására. A referendum időpontját Salmond végül 2014 szeptemberére tűzte ki, miután elnyerte ehhez a brit miniszterelnök hozzájárulását. (David Cameron, bár jogilag módja lett volna rá, a demokrácia íratlan szabályaira tekintettel nem kívánta megakadályozni a népszavazást.²²) A nagy országos pártok kiálltak a királyság egysége mellett, a Konzervatív Párt és a Munkáspárt összefogott a Skócia függetlenségét zászlajára író Skót Nemzeti Párttal szemben. Ez utóbbi az országgrész kedvező alkotmányjogi pozíciója ellenére is azzal érvelt, hogy „Skócia jövőbeli gazdasági fejlődésének a függetlenség a kulcsa”. A 2013 szeptemberében kiadott Fehér Könyv szerint az SNP meg akarta tartani államfőként II. Erzsébetet, és hivatalos pénznemként, legalább egy ideig, az angol fontot, amit London

matters without the consent of the Scottish Parliament.” L. még: KEATING, Michael: Can the Sewel Convention Survive Brexit?, *Centre on Constitutional Change*, May 4, 2018, <<https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/blog/can-sewel-convention-survive-brexit>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

²⁰ Gov. UK: Scotland Act 2016, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/11/part/1/crossheading/the-sewel-convention/enacted>> (letöltve: 2018. 10. 18.)

²¹ MUNDELL, David: Statement on the Sewel Convention, 14 June, 2018, Gov. UK, <<https://www.gov.uk/government/news/statement-on-the-sewel-convention>> (letöltve: 2018. 10. 18.). „[...] these are not normal times” – ezzel a kormányzati magyarázattal egyébként maga Lord Sewel is egyetértett. A vita tehát jelenleg a „szokványos helyzet”, a „szokványos mód” értelmezéséről zajlik.

²² BLACK, Andrew: Scottish Independence. Cameron and Salmond Strike Referendum Deal, *BBC News*, October 15 2012, <<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-19942638>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

képtelenségnek minősített.²³ A népszavazás részleteit e helyütt nem kívánom elemezni, elég arra emlékeztetni, hogy – igen magas, 85%-os részvétel mellett – a választók 55%-a elutasította Skócia különválását. Az 5,2 milliós Skócia 4,2 millió választópolgárából 1,6 millió igen és 2 millió nem voksot adtak le.²⁴ E sorok szerzőjének az olvasatában e referendum elsősorban Skócia identitásának két lehetséges formájáról szólt. Vagyis a nemmel szavazók sem a skót azonosságtudat elutasítása mellett álltak ki, hanem a három sikeres évszázaddal megalapozott brit államiság és a brit hagyomány megőrzése mellett.²⁵ A népszavazás erősen megosztotta a skótokat; hogy mennyire, azt tükrözi, hogy az edinburgh-i St. Giles katedrálisban fontosnak tartották egy ünnepélyes istentisztelet megtartását a lelkek megbékéléséért és Skócia egységéért.²⁶

Újabb népszavazás? A skót reakció a Brexit-referendumra

Az Egyesült Királyságból való kilépés ügye 2014 szeptembere után ezzel együtt lekerült a skóciai politika napirendjéről, egészen mindaddig, amíg ki nem derült, hogy 2016 júniusában itt a polgárok 62 százaléka az uniós tagság megőrzése mellett állt ki. Előbb azonban még szóljunk arról, hogy egy hónappal korábban, májusban az esedékes helyi választások eredményeképp a Skót Nemzeti Párt harmadszor is kormányt tudott alakítani. Az SNP-t ekkor már a lemondott Salmon utódja, a függetlenség iránt nem kevésbé elkötelezett Nicola Sturgeon, a párt első női elnöke vezette. Miután eldőlt, hogy a szigetország az EU-ból való kilépés mellett voksolt, Sturgeon azonnal bejelentette, hogy a függetlenség ügye ismét „az asztalra került”, hiszen „Skóciát nem lehet akarata ellenére erőszakkal, kiszakítani Európából”.²⁷ Az EU-tagság legjobb biztosítéka tehát az

²³ A programhoz részletesebben L.: Scotland's Future – White Paper on Independence, 2013, <<https://www2.gov.scot/Resource/0043/00439021.pdf>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

²⁴ Részletesebben L.: EGEDY Gergely: Skócia: népszavazás az identitásról, *Magyar Szemle*, 2015/1-2., 29–46 p.

²⁵ A skót történelem, Christopher Harvie szerint az elmúlt évszázadok két, egymással párhuzamos Skóciát teremtettek: egy *vöröset* és egy *feketét*. Az előbbi az urbánus Skócia volt, amelyet a *teljesítményorientáltság* jellemezett, az utóbbit pedig a tradíciókhoz való ragaszkodás és a *védekező beállítottság*. Harvie hozzáteszi ehhez, hogy valójában e két Skócia nemcsak vetélkedik egymással, hanem egy sajátos szövetséget is alkot. HARVIE, Christopher: *Scotland and Nationalism*, Routledge, London, 1998³, 4. p.

²⁶ The Church of Scotland: Church of Scotland Holds Referendum Service of Unity, *The Church of Scotland*, 21 September 2014, <http://www.churchofscotland.org.uk/news_and_events/news/2014/church-of-scotland-holds-referendum-service-of-unity> (letöltve: 2018. 10. 18.).

²⁷ Brexit Vote: Nicola Sturgeon Statement in Full, *BBC*, 24 June, 2016, <<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-36620375>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

önálló skót állam – jelentette ki. Öt nappal a népszavazás után már Brüsszelbe utazott, hogy tárgyaljon Skócia kilátásairól – Maurice Smith a *The New European* hasábjain joggal jegyzi meg, hogy a 2016 júniusát követő hónapok általános bizonytalanságában határozottan úgy tűnt, Skóciának döntő szava lesz a Brexit ügyében.²⁸ Az SNP 2016 októberében tartott konferenciáján Sturgeon a jelenlevők ovációjának közepette bejelentette, hogy kezdeményezni fogja a második függetlenségi népszavazást, ha nem teljesítik Edinburgh követeléseit, mindenekelőtt azt, hogy Skócia a Brexit után is az EU egységes piacában és a vámuniójában maradhasson.²⁹ Ha ezt nem biztosítják, Skócia népét megilleti a választási jog a Brexit és az önállóvá válás között – hangoztatta az „első miniszter”. Ehhez elvi alapot ad szerinte, hogy a 2014-es népszavazáshoz képest jelentős mértékben megváltoztak a körülmények. Az érvek között az is megfogalmazódott, hogy Skócia – területéhez képest viszonylag csekély népessége miatt – Angliával ellentétben nem kíván lemondani a bevándorlásról.

A nemzeti mozgalom lendülete azonban, amint azt Maurice Smith is hangsúlyozza idézett cikkében, mégis lefékeződött. 2017 márciusában ugyan az edinburgh-i parlament (Holyrood) megszavazta azt az indítványt, hogy a képviselők hatalmazzák fel Sturgeont egy második népszavazás kezdeményezésére, s ez kétségtelenül az SNP sikere volt, ennél több azonban érdemben nem történt.³⁰ A May-kormány Skócia-ügyi minisztere, David Mundell azonnal jelezte, hogy népszavazásról a leghamarabb csak a teljes Brexit-folyamat lezárulása után lehet szó. Az SNP törekvését ráadásul nemcsak a toryk, hanem a Munkáspárt skóciai tagozata is elutasította, azt állítva, hogy Sturgeon és kormánya az összes szociális problémáért csak egyetlen okot tud megjelölni, a függetlenség hiányát.³¹

A 2017-es választás: az SNP kudarca

Sturgeon nem ok nélkül áll jó taktikus és megfontolt politikus hírében: radikális támogatóinak nagy bánatára nem feszítette tovább a húrt, és 2017 már-

²⁸ SMITH, Maurice: Could Sidelined Scotland Spring One Last Surprise?, *The New European*, 5 October, 2018, <<https://www.theneweuropean.co.uk/top-stories/maurice-smith-brexit-scotland-sturgeon-1-5723064>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

²⁹ SNP's Nicola Sturgeon Announces New Independence Referendum Bill, *BBC*, 13 October, 2013, <<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-37634338>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

³⁰ CARREL, Severin: Scottish Parliament Votes for Second Independence Referendum, *The Guardian*, 28 March, 2017, <<https://www.theguardian.com/politics/2017/mar/28/scottish-parliament-votes-for-second-independence-referendum-nicola-sturgeon>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

³¹ *Uo.*

ciusa után sem tett semmilyen határozott lépést a függetlenség érdekében. Érzékelté ugyanis, hogy nemcsak a parlamenti ellenzéke részéről hiányzik a támogatás, hanem a skótok egyértelmű többségére sem számíthat ebben. A közvélemény-kutatásokat elemezve Chris Curtice professzor rámutatott: Sturgeon eredetileg azt a célt tűzte maga elé, hogy a függetlenséget elutasító, de a Brexitet is elvető skótokat meggyőzze a függetlenség támogatásának a szükségességéről.³² Ezt a stratégiáját azonban meghiúsította azon szavazók álláspontjának a módosulása, akik ugyan eredetileg támogatták a függetlenséget, de a Brexitre szavaztak, majd inkább az Egyesült Királyságban maradáshoz szavaztak.³³ Ez magyarázza, hogy a 2016-os népszavazás után sem nőtt sokáig a függetlenséget támogatók tábora. A skót középosztály nagyobb része 2014 szeptemberében a Nagy-Britanniában maradásra szavazott, 2016 júniusában pedig az EU-tagság megőrzésére, de Skócia kiszakadása és függetlenné válása iránt komoly fenntartásokat és aggályokat táplál. A függetlenségi népszavazás kampányában az uniós tagság kérdése nem merült fel vitakérdésként, az EU csak olyan formában került szóba, hogy egy független Skócia milyen feltételekkel csatlakozhatna az integrációs szervezethez. A későbbi fejlemények fényében kétségtelenül paradoxonnak tekinthető, hogy a brit kormányzat akkor még arra az évrre is hivatkozott, hogy kiszakadás esetén Skócia elveszítené az uniós tagság előnyeit...³⁴

A 2017 júniusára kiírt országos választás kimenetele pedig alapos csapást mért Sturgeon politikájára, a Skót Nemzeti Párt ugyanis mindenkit meglepő mértékű kudarcot szenvedett el.³⁵ Az előző országos választáson, 2015-ben a párt a Skóciának járó 59 mandátumból 56-ot megnyert; 2017-ben viszont 21 mandátumot (!) veszített, s így csak 35 képviselője maradt a westminsteri parlamentben, bár még így is a legerősebb skót párt maradt. (A konzervatívok Skóciában 13 mandátumot nyertek, a Munkáspárt 7-et; mindketten javí-

³² Jegyezzük meg, hogy a referendumig a skót konzervatívok is az EU-ban maradás mellett álltak ki. Népszerű vezetőjük, Ruth Davidson lelkesen részt vett a 2016-os Brexit-ellenes kampányban, s csak a népszavazás után kezdte támogatni – fenntartásokkal – a Theresa May által képviselt irányvonalat.

³³ CURTICE, Chris: Why Have the Polls not Shown a Shift Towards Scottish Independence?, *You Gov*, 27 January, 2017, <<https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2017/01/27/why-have-polls-not-shown-shift-towards-scottish-in>> (letöltve: 2018. 10. 18.). (Az internetes forrásban a név helytelenül szerepel.)

³⁴ BOURGON: *i.m.*, 2. p.

³⁵ Ennek a választásnak a kiírására valójában semmi sem kényszerítette a brit miniszterelnököt, hiszen ez csak 2020-ban lett volna esedékes; Mayt az a számítás motiválta, hogy megerősíti parlamenti többségét. Nagy csalódás érte azonban, mert az ellenkezője történt: elveszítette a konzervatívok addig meglevő parlamenti többségét, és rákényszerült arra, hogy együttműködési megállapodást kössön Észak-Írország legerősebb protestáns – és ugyancsak EU-ellenes – pártjával, a Demokratikus Unionista Párttal.

tottak 2015-ös eredményükhöz képest, főleg a toryk.) Ezt a választást joggal tekintették sokan úgy, mint egy újabb függetlenségi népszavazás tesztjét. A legfontosabb tanulságot e sorok szerzője szerint abban ragadhatjuk meg, hogy a Brexitet elutasító állásfoglalás semmiképp sem azonos a Skócia kiválását támogatóval. A kudarcot elismerve maga Sturgeon is bevallotta, hogy pártjának az újabb referendummal kapcsolatos álláspontja kétségtelenül hozzájárult a rossz választási eredményhez. Az SNP teljesítményét tovább gyengítette, hogy híveinek egy nem lebecsülendő nagyságú része nem értett egyet a harcias Brexit-ellenességgel. Valójában az SNP-n belül mindig is volt egy kisebbség, amely azt gondolta, hogy nem azért kell elszakadni Londontól, hogy aztán Brüsszelnek rendelődjenek alá. John Curtice kimutatta, hogy 2017-ben az SNP-t azokban a körzetekben érte a legnagyobb veszteség, amelyekben 2016-ban a Brexitre voksoltak.³⁶ Adódik a következtetés: 2017 júniusában e csoport elfordult a Sturgeon által képviselt irányvonalától. A párt azonnal le is állította az újabb népszavazás támogatására indított adománygyűjtő akcióját. Az SNP a választási kudarc után arra az óvatos álláspontra helyezkedett, hogy kivárja, milyen eredménnyel zárulnak a Brexit-tárgyalások, s csak ezt követően dönt véglegesen, megpróbálja-e kiharcolni a második függetlenségi népszavazást.

A függetlenségi remények feléléde

A Brexit-tárgyalások elhúzódása, a látványos kudarcokkal, a sima átmenet-höz eredetileg fűzött remények meghiúsulásával viszont egyértelműen a skót kormányfő kezére játszott. 2018-ban a közvélemény-kutatások már azt jelezték, hogy a skót polgárok kétharmada úgy érzi, Skóciát London lényegében kihagyja a tárgyalásokból, s az országrész érdekeit nem veszi kellően figyelembe. Az újabb népszavazást követelő *People's Vote* kampány mérése szerint Skóciában augusztusra a 2016-os 62%-ról már 66%-ra nőtt azok aránya, akik az EU-ban szeretnének maradni. Az adatok elemzéséből kitűnik az is, hogy a Munkáspárt skóciai híveinek jó része azt kívánta, hogy Corbyn pártelnök módosítsa a Brexittel kapcsolatos álláspontját és keményebben bírálja a May-kormány stratégiáját.³⁷ (Emlékezetes, Corbyn a 2016-os népszavazás után arra az álláspontra helyezkedett, hogy a választók többségének a döntését

³⁶ CURTICE, John: The Politics of Brexit in Scotland, 13 March, 2018, *The UK in a Changing Europe*, <<http://ukandeu.ac.uk/the-politics-of-brexit-in-scotland/>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

³⁷ BROOKS, Libby: Majority of Scottish Voters Feel Ignored by UK Ministers on Brexit, *The Guardian*, 15 August, 2018, <<https://www.theguardian.com/politics/2018/aug/15/majority-of-scottish-voters-feel-ignored-by-uk-ministers-on-brexit>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

a pártnak is tiszteletben kell tartania.) További érdekes fejlemény, hogy az SNP-szimpatizánsok egyharmada Sturgeon politikájával is elégedetlennek mutatkozott, harciasabb fellépést várva el tőle. A jövő szempontjából fontos fejlemény, hogy a megkérdezettek 43%-a vélte úgy, a Brexit bekövetkezése számottevően megnövelné Skócia függetlenné válásának az esélyét.

2018 szeptemberére kiderült, hogy a May-kormány által heves viták után júliusban Chequers-ben elfogadott javaslatcsomagot az Európai Unió elutasítja. (Ez a javaslat szabadkereskedelmi megállapodást indítványozott, „közös szabálygyűjtemény alapján” de csak az áruk tekintetében, a szolgáltatásokéban nem, és egy „kombinált vámterület” kialakításával számolt.³⁸) De elutasították a kemény Brexit konzervatív hívei is, miközben a puha Brexit tábora – a skót kormánnyal együtt – kevesellte az engedményeket. E helyzetben, amelyben jelentősen megnőtt a megállapodás nélküli kilépés (*no-deal Brexit*) esélye, pártja októberi értekezletén Sturgeon ismét merészebb hangot ütött meg, kijelentve: „elkerülhetetlen Skócia függetlensége”. A 2018. november 14-re kidolgozott 585 oldalas kilépési megállapodástervezetet, amelyben Theresa May az EU képviselőivel egyezett meg, Sturgeon Skócia szempontjából rossznak minősítette. Azzal érvelt, hogy az akarata ellenére kivenné Skóciát az egységes piacból, miközben Észak-Írországot *de facto* benne hagyja, az utóbbit ezzel gazdasági versenyelőnyhöz juttatva.³⁹ A „Brexit-káosz”, állította, napról napra erősíti a skót függetlenség esélyét. Erre hivatkozva azt is bejelentette, hogy „amint letisztul a helyzet”, megteszi a szükséges lépéseket az újabb népszavazás kiírására.⁴⁰ A BBC-ben, Andrew Marr történésműsorában pedig azt is leszögezte, hogy az SNP 35 westminsteri képviselőjét a May által elfogadott megállapodástervezet leszavazására fogja utasítani.⁴¹

Nemzeti önrendelkezés – kétféle megközelítésben

London és Edinburgh, vagyis a brit kormányzat és a Skóciát irányító Skót Nemzeti Párt törekvéseit azért roppant nehéz összeegyeztetni, mert – amint

³⁸ Ehhez részletesebben L.: EGEDY Gergely: Brexit-tárgyalások: Odüsszeia, partot érés nélkül, *Polgári Szemle*, 2018/1-3., 310-312. p.

³⁹ Nicola Sturgeon Says Brexit Deal Bad for Scotland, *BBC*, 14 November, 2018, <<https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-46207184>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

⁴⁰ BROOKS, Libby: Sturgeon: Brexit Chaos Makes Independence Case Stronger Every Day, *The Guardian*, 15 November, 2018, <<https://www.theguardian.com/politics/2018/nov/15/sturgeon-brexit-chaos-makes-independence-case-stronger-every-day>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

⁴¹ The Andrew Marr Show: The SNP' Nicola Sturgeon on the Brexit Withdrawal Agreement, *BBC*, 18 November, 2018, <<https://www.bbc.co.uk/programmes/p06s4pcw>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

erre Nicola McEwen is rámutat tanulmányában – mindketten a nemzeti önrendelkezés jegyében határozták meg a stratégiájukat.⁴² Láthatjuk, hogy Sturgeon és May egyaránt a nemzeti önrendelkezés elvére hivatkozik álláspontja igazolásához. Sturgeon 2017. március 29-én, a lisszaboni szerződés 50. cikkelye aktiválásának első évfordulóján a *The Guardian*ben igen kiélezett formában, de világosan hívta fel erre a figyelmet: Skócia független nemzet, s ezért „May nem papolhat neki az önrendelkezéstről”, ha ezt meg akarja tőle tagadni.⁴³ A Brexit-pártiak viszont ugyanúgy az önrendelkezés jogára hivatkoznak az EU-ból történő kilépés igazolásaképp; May számos beszédében fogalmazta meg, hogy a Brexitre adott voksok a nemzeti szuverenitás visszaszerzését szolgálták. Ő azonban az Egyesült Királyság egészének az önrendelkezéshez való jogáról beszélt, lényegében véve egységes nemzetet tételezve fel, ám ezzel kapcsolatban joggal jegyzi meg McEwen: tulajdonképpen a többségben levő közösség, az angolok akarata (nem pedig a briteké) ütközik egy kisebbségi közösség, a skótok akaratával.⁴⁴

May álláspontját mégsem nevezhetjük történelmileg alaptalannak, hiszen a szigetországot alkotó közösségek együttélése, az íreket kivéve, három évszázadon át harmonikus volt, s ezt a *britség* tudata biztosította. May a brit identitásra épített, amely sikeresen szolgált a multinacionális állam politikai legitimitációját. Ez a megközelítés tükröződött akkor is, amikor 2016 októberében, a konzervatívok hagyományos őszi konferenciáján kijelentette: „Mivel egyetlen Egyesült Királysággént szavaztunk a referendumon, egyetlen Egyesült Királysággént fogunk tárgyalni és így hagyjuk el az Európai Uniót. Senki sem maradhat ki a Brexitből.”⁴⁵ A brit identitás azonban már az ezredfordulóra meggyengült, s a jelek szerint nem bizonyult elég erősnek ahhoz, hogy a skót a nacionalizmus szeparatista, vagyis egy nemzetet az állami közösségből kiszakítani akaró változatának hatékony ellensúlya legyen. A skót nemzeti mozgalom viszont a fentebb Dandoytól idézett pályát a protekcionizmustól az autonómia követelésén át egészen a szecesszionista álláspontig, azaz a függetlenség igényléséig teljes egészében befutotta.

⁴² MCEWEN, Nicola: Brexit and Scotland: Between Two Unions, *British Politics*, April 2018, Issue 1, 65–78. p.

⁴³ STURGEON, Nicola: May Cannot Now Preach to Scotland about Self-Determination, *The Guardian*, 29 March, 2017, <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/mar/29/theresa-may-scotland-prime-minister-brexit>> (letöltve: 2018. 10. 18.). A Brexittel kapcsolatos fejlemények nehezen kiszámítható voltára tekintettel érdemes megjegyezni, hogy e tanulmány írása 2018 őszében zárult le.

⁴⁴ MCEWEN: *i.m.*

⁴⁵ MAY, Theresa: Britain After Brexit. A Vision of Global Britain (May’s Conference Speech: Full Text), *Conservative Home*, October 2, 2016, <<https://www.conservative-home.com/parliament/2016/10/britain-after-brexit-a-vision-of-a-global-britain-the-theresa-mays-conservative-conference-speech-full-text.html>> (letöltve: 2018. 10. 18.).

Ezzel együtt nyilvánvalóan nagyon korai lenne még mindebből arra a következtetésre jutni, hogy Skócia kiválása biztosra vehető. Az eddigi fejlemények két dolgot bizonyítanak. Egyrészt azt, hogy EU-ban való maradás ügyében lényegében egyetértés mutatkozik a skót politikai elitben, hiszen ebben még az SNP-vel szemben álló skóciai pártok is osztoznak, másrészt viszont azt, hogy az Egyesült Királyság elhagyásának a gondolata erősen megosztja a skótokat; e kérdésben szó sincs konszenzusról, a szecesszionista követelés jól érzékelhetően nem élvezzi a skót nemzet egészének a támogatását. Az egyik kapcsán elfoglalt álláspontból tehát nem lehet automatikusan a másikra nézve is érvényes következtetéseket levonni.